

Janez Cvirn

Alkohol v parlamentu

Cvirn Janez, dr., redni profesor, Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Aškerčeva 2, SI – 1000 Ljubljana, janez.cvirn@guest.arnes.si

328(436):178.1”18”
178.1:328(436)”18”

ALKOHOL V DUNAJSKEM DRŽAVNEM ZBORU

V vsakoletni proračunski razpravi v državnem zboru je bil alkohol ena izmed osrednjih tem, okoli katere so se vne-male strasti. Razprave o višini davka na pivo, vino in žganje so bile običajno »vroče«, saj je bilo navzkrižne interese države, proizvajalcev in številnih potrošnikov izjemno težko uskladiti. Toda alkohol je bil v državnem zboru prisoten tudi na mnoge druge načine. Avstrijski parlament je – poleg vsega drugega – premogel odlično restavracijo, ki je izvoljenim predstavnikom ljudstva po zmernih cenah nudila nadpovprečne usluge, cela vrsta odličnih kavarn in gostiln pa se je nahajala tudi v okolici parlamenta. Če lahko verjamemo mariborskemu poslancu Gustavu Kokoschineggu, je bila parlamentarna restavracija ves čas polna, medtem ko je velika plenarna dvorana običajno samevala. Ugledni zastopniki ljudstva so se najraje kratkočasili z igranjem kart, zraven pa so si pridno močili grlo. Na večernih sejah državnega zbora so se pod vplivom maliganov nadvse samozavestno lotevali tem, o katerih sicer niso imeli prav nobenega pojma.

Pijancev pa ne srečamo samo med vsenemškimi poslanci, temveč so tudi rdeča lica najuspešnejšega cislajtanskega ministrskega predsednika grofa Taaffeja več kot zgovorno pričala, da je mož ljubitelj žlahtne kapljice. Vsenemških poslancev politični nasprotniki tudi niso brez razloga označevali za »alkoholizirane pratevtone«. Kar nekaj ljubiteljev alkoholne omame je bilo tudi med slovenskimi poslanci, ki so več časa kot v parlamentu presedeli v okoliških gostinskih lokalih.

V nastopih mnogih poslancev je bilo velikokrat zaznati nekaj tiste politične samozavesti, ki jo – kot pravi Jaroslav Hašek – vzbuja alkohol. Poslanski govori so bili vse prevečkrat podobni tistemu, kar je Ivan Robida označil za »pijanski govor«. Seveda si brez alkohola ne moremo zamisliti niti obstrukcijskih ekscesov, ki so od konca 19. stoletja pogosto pretresali državni zbor. Nič čudnega, če je parlament na višku obstrukcije nemških strank zoper Badenijske jezikovne naredbe novembra 1897 dopisnika Slovenskega naroda spominjal na zakotno kmečko beznico.

Ključne besede: Habsburška monarhija, Cislajtanijski državni zbor, poslanci, obstrukcija, alkohol, vsakdanje življenje

Cvirn Janez, PhD, Full Professor, Department of History, Faculty of Arts, University of Ljubljana, Aškerčeva 2, SI – 1000 Ljubljana, janez.cvirn@guest.arnes.si

328(436):178.1”18”
178.1:328(436)”18”

ALCOHOL IN THE VIENNESE PARLIAMENT

During every year's budget debate in the National Assembly, alcohol was one of the main topics to stir passions. The discussions regarding the high level of taxes on beer, wine and spirits was usually heated, since it was always difficult to bring into line the interests of the state, the producers and the numerous consumers. But alcohol was present in the national assembly in a number of other ways as well. The Austrian Parliament – among many other things – housed an excellent restaurant that offered the MPs above-average service at moderate prices. A number of excellent coffee shops and public houses were also located in the immediate vicinity of the parliament. If we are to believe the MP from Maribor, Gustav Kokoschinegg, the parliamentary restaurant was always busy, while the big plenary room usually remained empty. The honoured representatives of the nation's favourite past time was playing cards and drinking. By the time of the evening sessions, the MPs were already a bit tipsy and were thus not afraid to tackle topics about which they did not have a clue.

Drunkards, however, came not only from the ranks of German MPs; it was also the rosy red cheeks of the most successful Cisleithanian Prime Minister, Count Taaffe, that testified convincingly that the man was a true lover of good wine. It was not for no reason that German MPs were designated the “intoxicated pre-Teutons” by their political opponents. Quite a few lovers of alcoholic stupefaction also came from the ranks of Slovene MPs, who apparently spent more time in local public houses than in the parliament.

MPs appearance in the debates often showed signs of some of that political self-confidence that – as Jaroslav Hasek puts it – gets aroused by alcohol. The MPs' speeches too often resembled what Ivan Robida referred to as “drunk talk”. Alcohol, of course, was also an inevitable part of the obstruction excesses that were common in the national assembly from the end of the 19th century. It is thus no wonder that during the climax of the obstruction against the Badeni language ordinances in November of 1897 the parliament reminded the correspondent of *Slovenski narod* of the most godforsaken tavern.

Key words: Hapsburg monarchy, Cisleithania, national assembly, MPs, obstruction, alcohol, everyday life

»Alkohol spodbuja politično samozavest, ustvarja tisto prijetno razpoloženje v duši, ki postane dostopnejša za besede govornika, alkohol je nekakšna priprava za disciplino vseh političnih strank. Za vrček piva vam bodo dali ljudje dušo ...«¹

Kar je zapisal v letih pred prvo svetovno vojno Jaroslav Hašek in pri tem opisoval razmere v Pragi in na Češkem, je še v večji meri veljalo za slovenski prostor. Od revolucije 1848, ki je omogočila normalno politično življenje, je bila vloga alkohola, ali bolje rečeno alkoholikov, v vseh sferah družbenega življenja izjemna. Še posebej velik pomen pa je imel alkohol v narodni politiki, ki je tudi danes njegovo tradicionalno zavetje.

Predvolilne aktivnosti pred volitvami leta 1848 (v frankfurtski parlament, deželne zbornice in dunajski državni zbor) so se praviloma odvijale v gostilnah in ob polnih kozarcih rujnega. Kot je leta 1869 ugotavljala *Zgodnja Danica* so leta 1848 pri nas ljudje »naj rajši za poslance, župane, svetovalce in odbornike le tiste volili, kateri so nar bolj zgrajali po kerčmah, duhovne in gosposke zaničevali, preklinjevali /.../ 'vse doli, vse doli' obetali in kmete kot gospode za bogove blagrovali«. Skratka, po mnenju *Zgodnje Danice* so imele največji uspeh »vinske veše, ki se le po vinskem močvirju, po kerčmah svetijo«, kar verjetno ni pretirana ocena.²

Čeprav nam manjkajo avtentična poročila o tedanjih političnih zborovanjih, nam znani podatki takoj potrjujejo oceno *Zgodnje Danice*. Že v aprilskih dneh 1848 so v večini naših trgov in mest ustanovili narodne garde, ki naj bi v nemirnih časih skrbele za red in mir. Seveda pa so bile njihove naloge v primerjavi z Dunajem precej omejene. Razen spontaniziranih izbruhov kmečkega nezadovoljstva, ki pa so se pomirili, brž ko je državni zbor sklenil odpraviti fevdalne odnose, se v naših krajih na političnem prizorišču ni ničesar dogajalo. Zato tudi ni bilo pravega dela za gardiste. Vendar to ne pomeni, da naši gardisti niso bili aktivni. Pa še kako! Dr. Josip Vošnjak v svojih *Spominih* lepo opiše glavno dejavnost šoštanske narodne straže: »Šoštanjčani so seveda l. 1848 tudi imeli svojo 'Nationalgarde' [narodno stražo]. Bilo jih je kakih

¹ Jaroslav Hašek, *Politična in socialna zgodovina stranke zmernega napredka v mejah zakona*, Maribor 1987, str. 55–56.

² *Zgodnja Danica*, 23. 7. 1869.

Dunajsko nočno življenje kot vnetljiva mešanica denarja, vpliva, alkohola in pohote. (Die Bombe. Illustrierte Wochenschrift, 7. 7. 1912)

30. Za stotnika so izvolili graščaka barona Gadolla v Turnu, lajtenant pa je bil naš oče, ki si je kupil sabljo... Ko se je deputacija na dveh lestvičnih vozovih peljala v Turn, da naznani baronu njegovo izvolitev, smo se tudi študentje spravili na vozove. V Turnu je bilo prav veselo, vino je teklo in to je bila glavna stvar pri 'Nationalgarde'.³ In dalje: »Ko smo se domov vračali, so ga nacionalgardisti že imeli tako pod kapo, da smo med potom enega izgubili: zdrknil je z voza in v jarku tik ceste obležal. Šele v Šoštanju smo zapazili, da ni korporala Jelenc. Začeli so klicati: 'Jelenc, Jelenc, kje si?'. A Jelenc jih ni slišal, spal je mirno v jarku, daleč zunaj trga in domov prikobacal šele proti jutru.«⁴

Če odštejemo udeležbo na slovesni blagoslovitvi zastave narodne garde v Celju, je bil tudi drugi (in zadnji) večji podvig šoštanskih gardistov precej podoben prvemu. Tudi tega nam je slikovito opisal Vošnjak: »Po trgatvi, ki je bila že pred Sv. Mihaelom, potem ko je mošt že bil vino – leta 1848. je rodilo prav dobro kapljico, – je oče kot lajtenant

³ Josip Vošnjak, *Spomini*, Ljubljana 1982, str. 29–30.

⁴ *Ibidem*.

in zastopnik stotnika povabil vso 'Nationalgarde' k svojemu vinogradu in tam so izpili cel polovnjak (283 l) vina.«⁵

»So pač bili žejni«, je v svojem komentarju suho pristavil Vošnjak, ki mu lahko le pritrdimo. Res so morali biti prekleto žejni, če jih je nekaj deset v enem dnevu požrlo skoraj tristo litrov vina. In le koliko jih je to pot obležalo v jarku?

Revolucija je bila torej res naporna in komaj, da je po zmagi nad puntarskimi Madžari in Italijani začel v stari črno-žolti monarhiji pihati drug veter. Sredi leta 1851 so bile ukinjene narodne garde in je bila odpravljena za uradništvo prisega na ustavo. Neposredno po državnem udaru princa Napoleona v Franciji je bila 31. decembra 1851 s silvestrskima patentoma ukinjena oktroirana ustava. Nastopilo je obdobje Bachovih huzarjev, obdobje novega absolutizma, v katerem so imeli glavno besedo birokracija, vojska in cerkev. In seveda policija, ki je morala budno spremljati politično razpoloženje ljudstva.

Spomin na komaj pridobljene pa zopet izgubljene pravice in svobodoljubne ustanove se namreč ni dal kar takoj zabrisati. Zato je imela v petdesetih letih 19. stoletja policija veliko dela. Posebej se je morala brigati za sumljiva shajališča, bodisi na javnih krajih bodisi v zasebnih hišah ter za hujskajoče nastope in razdražljive izjave. Množica »sikofantov« se je razpršila med ljudi in si skrbno beležila, kakšno je politično razpoloženje ljudstva. Politično delovanje je bilo popolnoma onemogočeno, tako da je leta 1851 Matija Majar v pismu Muršcu upravičeno zapisal: »S politiko sedaj nič ni začeti – samo pozorovati moramo, kaj se godi - i skerbno se literarnega dela poprijeti. To je sedaj naša politika ...«⁶

Vendar pa nam tajna policijska poročila govorijo, da je tudi v petdesetih letih pogosto prihajalo do javnih protidržavnih nastopov. Ob siceršnji previdnosti so ljudem največkrat popustile zavore prav v pijanem stanju; nezadovoljstvo s samovladom in politično represijo je pod vplivom maliganov izbruhnilo na dan v vsej svoji iskrenosti. Takšen spodrseljaj se je pripetil tudi tajniku kranjske trgo-

vske zbornice in uradniku ljubljanskega uradnega lista Vinku Fereriju Klunu, ki je imel poleti 1851 v neki gostilni na Dolskem politične nagovore, v katerih je ostro kritiziral vlado in njene odredbe, pel revolucionarne pesmi in v vinjenosti zatrjeval: »In vino veritas«. Tudi v gostilni župana Zurca v Trebnjem se je poleti 1853 precej govorilo zoper vlado in cesarja Franca Jožefa, ki je prav tedaj okrevljal po atentatu. Neznani storilec je na dnevno poročilo o cesarjevem zdravstvenem stanju pripisal: »Cesar je en osel in ne Veličanstvo.«⁷ Mnogi so obžalovali, da morilec ni bolje zadel cesarja, »da bi takoj poginil«. Enakega mnenja je bil ljubljanski vinski in žitni trgovec Miha Šušteršič, ki je – kot je poročal ovaduh – v svojem skladišču na Poljanah izjavil: »Škoda, da ga ni bolje zadel, da bi takoj crknil.«⁹

»Žeja, prirojena našemu plemenu«, kot je pivske navade Slovencev označil Fran Šuklje,¹⁰ je v času represivnega Bachovega absolutizma naredila precej preglavic oblastem. V treznem stanju se je redkokdo spozabil in na javnem mestu kritiziral vlado ali mladega Franca Jožefa, ki – mimogrede – na začetku svojega vladanja med prebivalstvom še zdaleč ni bil tako priljubljen kot na jesen svojega življenja. Ko pa je sladko vince (ali grenko pivo) razvezalo jezike, je zatajevano nezadovoljstvo privrelo na dan s podvojeno močjo, tako da so imeli policijski ovaduhi po slovenskih gostilnah vedno veliko dela.

Seveda pa se stanje ni spremenilo tudi po obnovi ustavnega življenja. Podrobna poročila o poteku občinskih in deželnozborskih volitev februarja in marca 1861, prvih volitev po obnovi ustavnega življenja, govore o tem, da se je največji del predvolilnih aktivnosti dogajal v gostilnah. Predstojnik celjskega okrajnega urada je po volitvah v celjski mestni kuriji konec marca 1861, na katerih je zmagal državni pravdnik na celjskem okrožnem sodišču dr. Hermann Mulley, v poročilu štajerskemu namestništvu zapisal, da leži ključ Mulleyeve volilne zmage v volilnem zborovanju,

⁷ Josip Mal, *Zgodovina slovenskega naroda, Ljubljana 1928–1938*, str. 954.

⁸ Gorazd Stariha, *Odnos javnosti na Slovenskem do nekatere ključnih problemov v času neoabsolutizma*, mag. delo, Ljubljana 1998, str. 67.

⁹ Gorazd Stariha, *Nekaj štorij iz črne galerije sumljivih*, v: *Zgodovina za vse*, III., 1996, št. 1, str. 7.

¹⁰ Fran Šuklje, *Iz mojih spominov*, I. del, Ljubljana 1988, str. 20.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Fran Ilešič, *Korespondenca dr. Josipa Muršca*, v: *Zbornik znanstvenih in poučnih spisov*, VII., Slovenska matica, Ljubljana 1905, str. 49.

ki ga je dva dni pred volitvami sklical v hotelu Pri zlatem levu.¹¹ Že sam kraj dogajanja zgovorno priča, da Mulley volilcev ni prepričeval le z lepimi besedami, temveč tudi z zastonjskim vinom in pivom, kar je sicer bilo vse do razpada monarhije tako in tako nekaj običajnega.

O vlogi alkohola na volitvah, ali bolje rečeno, tekočega prepričevanja volilcev, je v virih in literaturi toliko pričevanj, da lahko mirne duše trdimo, da na Slovenskem ni bilo volitev – ne občinskih in ne deželno- ali državnozbornskih – ki bi se začele in končale brez rujne kapljice. Predvolilno vzdušje je bilo v glavnem videti tako, kakor ga je opisal dr. Josip Vošnjak v svojem romanu *Pobratimi*: »Bolj ko se je bližal dan volitev, tem huje so nadlegovali volilne može in mestni tajnik jih je obletaval kakor osa strd... Vino je teklo, kolikor ga je kdo hotel zlit v vase; preprostejšim ljudem so dajali žganje.« Seveda so obstajali odtenki, volilni boj je iz leta v leto postajal ostrejši, vendar je bila vloga alkohola na vsakih volitvah neprecenljiva.

Pred volitvami je bilo povsod povsem običajno direktno podkupovanje volilcev, kot npr. pri volitvah leta 1877 v Novem mestu, ko je nemška stranka vsem, ki so se obvezali, da bodo glasovali za nemškega kandidata, podarila po 5 do 10 goldinarjev. Še bolj pogosto je bilo brezplačno nalivanje volilcev z alkoholom, kajti zastonjsko vino in pivo sta volivcem pomenila najmočnejšo motivacijo. To je razvidno tudi iz tegale Trdinovega zapisa: »Kriško. Žvižgavčeva hiša. Pilpah: Le noter – tukaj je moja spalnica tamo zraven se pa kosi in večerja. Gost: Kaj zlodja pa ta le obsežni sod! Tvoje stanovanje je podobno kaki italijanski beznici. Pilpah: Ta sod je bil naš Agitationsfass; brez njega naša volitev ne bi bila stekla tako gladko. Točilo se je neprenehoma, od rane zore pa do trdne noči smo imeli v hiši zmirom volilce, eni so odhajali drugi dohajali pa si lahko sam misliš, koliko se ga je pcedilo. Zato pa je bil tudi Žvižgavec v našem okraju enoglasno izvoljen – bilo je zanj navdušenje, da ti ga ne morem popisati. O, ta sod si je pridobil sijajne zasluge.«¹²

Da pri preračunljivih in žejnih Slovencih najbolj vžge kombinacija denarja in neomejenih

količin alkohola, so si bili tedanji agitatorji popolnoma na jasnem.¹³ Seveda pa je bil denar le potrebno sredstvo za gašenje neugasljive žeje. Sposodimo si zopet Trdinov opis predvolilnega dogajanja v Vindišarjevi krčmi v Kandiji, kjer Kostonjevičani nazdravljajo svojemu kandidatu. »Živio naš kandidat Hočevlar! Zmaga bo naša, ne pa slovenska. Rudeža volijo pavri, ki so osli, Hočevlarja pa mi Kostonjevičani, mi meščani, ki znamo kaj več ko hruske peč! Živio! Pijmo! Saj ga danes brez svoje škode. Račun bo plačal Vrbančič, Hočevlarjev pomagač. Pa če bi ga prav ne – danes imamo tudi sami denar. Hočevlar je mož, dal je vsakemu pet forintov. Če danes ne bomo pijani, nismo vredni Hočevlarjeve prijaznosti. He, vina! vina! vina!«¹⁴

Volivci, kot jih je naslikal Trdina v Vindišarjevi krčmi, niso bili preveč razočarani, ko je njihov kandidat s sklonjeno glavo zapuščal volilno prizorišče. Nekaj ur kasneje je bilo v Vindišarjevi krčmi razpoloženje na višku, četudi je zmagal slovenski kandidat. Volivci, ki so ga imeli že precej pod kapo, so jasno izražali svojo politično zrelost: »Briga nas, kdo zmaga! Nas naj Rudež in Hočevlar v rit pišeta. Saj za nas ne bo delal ne ta ne oni, gospoda skrbi le zase in mi pa tudi zase. E krčmar vina gor! Nismo norci, da bi zastonj sim hodili. Petaki so še celi, za pet goldinarjev se ga bomo že toliko nazizali, da ne bomo videli oslov, ki nam jih bodo kazali spotoma slobenarji.«¹⁵

Če so bili dolenski volivci, kot jih je naslikal Janez Trdina, kljub volilnemu porazu dobre volje in so zbijali šale na račun obeh kandidatov, je na številnih drugih volitvah alkohol povzročil katastrofalne posledice. Zastonjsko vino, pivo in žganje so bili sicer najboljše sredstvo za kupovanje glasov. Vendar tudi sredstvo za fizično onemogotnost predvolilne aktivnosti nasprotne stranke. Že od konca šestdesetih let 19. stoletja je postalo običajno »razbijanje« predvolilnih shodov nasprotne

¹³ Na junijskih deželnozbornskih volitvah leta 1870 v mariborski kmečki kuriji so agitatorji nemške ustavoverne stranke slovenske kmečke volilne može pričakali že na vpadnicah v mesto in jih vabili na zastonjsko pijačo. »Na tržaški cesti je vabil nek nemškutarški gonjač volilce iz ptujskega polja prišedše, na kupico vina in jih podajal protinarodnemu shodišču; na velikem trgu, kder je od ranega jutra turška muzika svirala, prav kakor da bi se prostovoljni vojaki nabirali, so ravno tako bili gonjači vspešno nastavljeni ...« Slovenski gospodar, 30. 6. 1870.

¹⁴ Janez Trdina, Podobe prednikov, 3. knjiga, str. 758.

¹⁵ Ibidem.

¹¹ Prim.: Janez Cvirn, Deželnozbornske volitve na Štajerskem 1861, Zgodovinski časopis, letnik 48, 1994, št. 3, str. 331.

¹² Janez Trdina, Podobe prednikov, 3. knjiga, Trezne vinske in praznovorne, Ljubljana 1987, str. 755–756.

stranke, kar se je dalo najlaže s krdelom pijanih in naščuvanih proletarcev in brezposelnežev. Enega izmed takšnih spopadov je v spominih (in v romanu *Pobratimi*) lepo opisal dr. Josip Vošnjak.

Pred junijskimi volitvami 1870 v mariborski kmečki kuriji je narodna stranka v Novi vasi pri Slovenski Bistrici organizirala predvolilno zborovanje, ki sta se ga udeležila dr. Janko Sernec in dr. Fran Radej. Ko se je izvedelo, kaj namerala narodna stranka, so nasprotniki začeli »stikati glave« in se posvetovali, kako bi se dalo motiti zborovanje. Sklenili so, da bodo na shod poslali celo krdelo proletariata, delavce iz neke bližnje tovarne, hlapce, težake, napojene z vinom in žganjem.

V vasi je bilo vse na nogah in skupine moških in žensk so stale pred hišo, kjer naj bi bilo zborovanje. »Iz krčme na drugi strani ceste se je slišalo kričanje napol pijanih ljudi ...« Kmalu po prihodu obeh slovenskih kandidatov je prišlo do napada od nemške stranke naščuvanih delavcev na slovenske volivce. »Sernec in Radej sta stala pred vhodom v hišo, v kateri so se zbirali slovenski volilci. Zdaj se je približala cela tropa delavcev, vsi z gorjačami v rokah in zahtevali so, da se tudi puste v hišo k shodu. Komisar jim je naznanil, da je shod le za kmetске volilce, nekateri kmetje pa so stali pri vratih, da branijo vhod. Zdaj udari eden razgrajavec kmeta z gorjačo, drugi pa mahne po dr. Serncu, da je padel na tla, in nastalo je grozno vpitje. Sernca branijo kmetje in ga hitro čez prag spravijo v hišo, kamor tudi Radej in drugi kmetje zbeže ter vrata zaprejo in zapahnejo. Divjaki zunaj so po vsej sili izkušali prodreti v hišo, bili po vratih, razbijali okna in kričali: 'Pobijmo jih'!«¹⁶

Enako napeto kot na junijskih volitvah 1870 v mariborski kmečki kuriji je bilo seveda na številnih drugih volitvah. Od preloma stoletja so se bili najhujši boji na Štajerskem predvsem na občinskih volitvah v nacionalno mešanih občinah. Na teh volitvah sta se nemška in slovenska stran spopadali brez usmiljenja in v predvolilnem obdobju uporabljali celotno paletu volilnih lumparij, ki jih je omogočala tedanja občinska zakonodaja. Seveda pa so pri prepričevanju omahljivcev zopet igrali glavno vlogo alkohol in gostilne.

Pri nekaterih občinskih volitvah je bilo alkoholno prepričevanje odločilno za končni uspeh. Slovenska zmaga na občinskih volitvah v Šentilju leta 1910, ki je zadala hud udarec nemški kolonizacijski politiki v Slovenskih goricah in samem Šentilju, je bila direktna posledica uspešne »alkoholne agitacije« slovenske stranke.

Kljub večmesečnim volilnim pripravam namreč nobena stran ni dosegla prepričljive prednosti. Nemška stranka je lahko računala na uspeh v prvem, Slovenci v tretjem volilnem razredu, položaj v drugem, odločilnem volilnem razredu pa je bil povsem izenačen. Pred obe stranki se je postavilo vprašanje: kako dobiti odločilen glas za zmago v drugem volilnem razredu in za končno zmagoslavje? In v iskanju odgovora na to vprašanje je bila slovenska stranka uspešnejša.

Na dan volitev so prišli slovenski stranki na pomoč tudi slovenski študentje iz Gradca, »ki so se pomešali med kmetske može in sinove ter dirjali na vse strani v družbi z domačini po bolj zaspane in omahljive volilce«. Da bi preprečili morebitni slovenski poraz v III. volilnem razredu, so na volišče prinesli tudi tri bolne starčke. V II. volilnem razredu, kjer je bil za končni uspeh pomemben vsak glas, pa so zadnjega volivca, 72-letnega Lovra Lopiča, ki je še na volitvah 1906 glasoval za nemško stranko, omehčali z metodo mokrega prepričevanja. Slovenski agitatorji so ga že navsezgodaj s sanmi pripeljali v slovenski volilni štab, tam pa je – kot je v spominih zapisal Franc Žebot – »pri topli peči ... možek srkal rujno Baumanovo starogorsko kapljico in je čez dobro uro trdno zaspal«. Okoli poldneva so ga previdno zbudili, mu stisnili v roke še pol bokala za korajžo, potem pa ga v veseljem razpoloženju pospremili do volilnega lokala. Tu je na veliko žalost nemške stranke pijani Lopič oddal glas za slovensko stranko.¹⁷

Da je vloga alkohola v (slovenski) politični zgodovini izredno velika, pa ne pričajo samo volitve, ampak tudi dogajanje v predstavniških telesih. Že v prvem državnem zboru 1848/49, zlasti pa od obnove ustavnega življenja leta 1861 je bil v najvišjem avstrijskem predstavniškem telesu in v deželnih zborih alkohol prisoten na različne načine. Že proračunske razprave o višini davka na pivo, vino

¹⁶ Vošnjak, *Spomini*, str. 334–335.

¹⁷ Prim. Janez Cvirn, *Volilne mahinacije ob severni meji pred prvo svetovno vojno*, v: ČZN n. v., 1993/1, str. 93–99.

in žganje so bile vedno izjemno vroče, saj je bilo nasprotujoče si interese države (dežel), proizvajalcev in (pre)številnih potrošnikov izjemno težko uskladiti. Pri tem so se poslanci v glavnem vedno držali načela, ki ga je v veliki »alkoholni razpravi« v kranjskem deželnem zboru leta 1913 opisal Janez Evangelist Krek: »Kar se tiče financ, je žalostno, a dejstvo, da je edina zarja boljših financ vseh dežela rdeči nos žganjarja!«¹⁸

Toda ljudski predstavniki v deželnih in državnem zboru o alkoholu niso zgolj razpravljali, ampak so ga tudi konzumirali. Tako prvi, na hitrico postavljeni avstrijski parlament iz leta 1861 (*»lesenjača ob škotskih vratih«*), kot leta 1883 zgrajeno monumentalno poslopje ob Ringu, sta – poleg vsega drugega udobja – premogla odlični restavraciji, ki sta izvoljenim predstavnikom ljudstva po zmernih cenah nudili nadpovprečne usluge. Če lahko verjamemo mariborskemu poslancu Gustavu Kokoschineggu, je bila parlamentarna restavracija ves čas nabito polna, medtem ko je velika plenarna dvorana običajno samevala. »Moj prvi vtis v državnem zboru je bilo globoko razočaranje. Namesto polnoštevne dvorane in pozornega spremljanja razprave, je bila zbornica skoraj prazna. Okoli govorca se je drenjalo le nekaj redkih poslušalcev, v glavnem njegovih strankarskih kolegov ... Vsi ostali poslanci so bili zapleteni v glasne razgovore v kuloarjih, čitalnici in restavraciji.«¹⁹

Kokoschineggovo razočaranje pa ni trajalo dolgo. Že po nekaj tednih se je privadil običajnega parlamentarnega ritma opozicijskega poslanca. Postal je nepogrešljivi član naravnost »buršikoznega« omizja nemških nacionalcev (Deutschnationale Vereinigung), ki so se vsak dan dobivali v tej ali oni kavarni, še največkrat pa v najetem stanovanju poslanca dr. Ernesta Bareutherja, ki je bil duša prijateljskega omizja. Ugledni zastopniki ljudstva so se najraje kratkočasili z igranjem kart (Bareuther je bil fanatični igralec skata), zraven pa so si pridno močili grlo. Na večernih sejah državnega zbora so bili običajno že precej nadelani in so se samozavestno lotevali tem, o katerih sicer niso imeli prav nobenega pojma. Kokoschinegg je v spominih ovekovečil pristrčno anekdoto, v kateri je imel glavno vlogo poslanec Združene nemške levi-

¹⁸ Zlata doba, 1913, str. 91.

¹⁹ Gustav Kokoschinegg, *Erinnerungen aus meinem Leben*, Graz 1914, str. 190.

Cislajtanski ministrski predsednik grof Eduard von Taaffe (1833-1895) kot politični vrvohodec.

ce dr. Heilsberg. Med maratonskim kartanjem pri Bareutherju se ga je tako nacedil, da je na večerni seji državnega zbora s svojim nastopom spravil v smeh celoten parlament. »Gospodje z leve so bili jezni na nas in so nas obtoževali, da smo Heilsberga zanalašč opijanili, kar ni bilo res.«²⁰

Toda Heilsberg nikakor ni bil osamljen primer. Rdeča lica, ki so krasila »najuspešnejšega cislajtanskega ministrskega predsednika« Taaffeja, so bila v največji meri posledica pretiranega zalivanja s kapljico pozabe. Sloviti tirolski poslanec pater Greuter je bil po mnenju policijskega špiclja »netrudni babjek (Hurenjäger), pijanec in kockar.«²¹ Poslanske skupine vsenemških poslancev politični nasprotniki niso brez razloga označevali za »alkoholizirane pratevton«. Njihov vodja Georg von Schönerer, ki je nadvse imponiral mlademu Adolfu Hitlerju, je imel vedno pri roki stekleničko konjaka, iz katere je neženirano srkal kar med zasedanjem državnega zbora. (V času obstrukcije pro-

²⁰ *Ibidem*, str. 196.

²¹ Ernst Hanisch, Peter Urbanitsch, *Die Prägung der politischen Öffentlichkeit durch die politischen Strömungen, v: Die Habsburgermonarchie, VIII/1, Wien 2006, str. 64.*

Vodja vsenemških poslancev Georg von Schönerer (1842-1921).

ti Badeniju so ga zato krščanski socialci zmerjali z: »'besoffene Kuppler'« – ker je bil lastnik neke hiše, v kateri je bil bordel). Grof Adalbert Sternberg, ki je – čeprav »divjak« – v avstrijskem parlamentu igral »znamenito vlogo«, je Šukljetu prostodušno zaupal svoj delovni dan na Dunaju: »Moj dnevni red je: predpoldne študiram, popoldan je posvečen alkoholu, večer pa ženskam.«²²

Ljubitelje žlahtne kapljice v različnih stadijih je bilo mogoče najti tudi v vseh drugih poslanskih skupinah. Še posebej veliko jih je bilo med slovenskimi poslanci, ki so več časa kot v parlamentu presedeli v okoliških gostinskih lokalih. Sredi osemdesetih let je bilo njihovo priljubljeno zbirališče gostilna Weber, zlasti pa kavarna Landtmann nasproti parlamenta, kamor so – kot je v spominih zapisal Henrik Tuma – hodili vsak dan tarokirat. »Menda so prihajali k taroku vsak dan iz postelj. Igrali so do ene, potem so šli kosit, po kosilu so se vrnili v kavarno in igrali ves popoldan, včasih pozno v noč. Vprašal sem natakarja, kdaj hodijo v parlament, nakar me je poučil: 'Oh, če je kaj važnega v parlamentu ali če gre za glasovanje, takrat

²² Šuklje, *Iz mojih spominov*, II., Ljubljana 1995, str. 151.

jih pride klicat sluga iz parlamenta ...«²³ Tuma je potrdil navedbe Šukljeta, ki je svojim poslanskim kolegom iz zadnjega obdobja Taaffejeve vlade očital izogibanje parlamentu: »Veliko rajši so popivali pri 'Weberju' ali kvartali pri 'Landtmannu'! In preobilna pijača in vedno posedanje v zakajenih zaduhlih gostilniških prostorih jim je zamorila ob enem duševno silo in telesno zdravje. Ogromna večina izmed njih ni dočkala visoke starosti!«²⁴

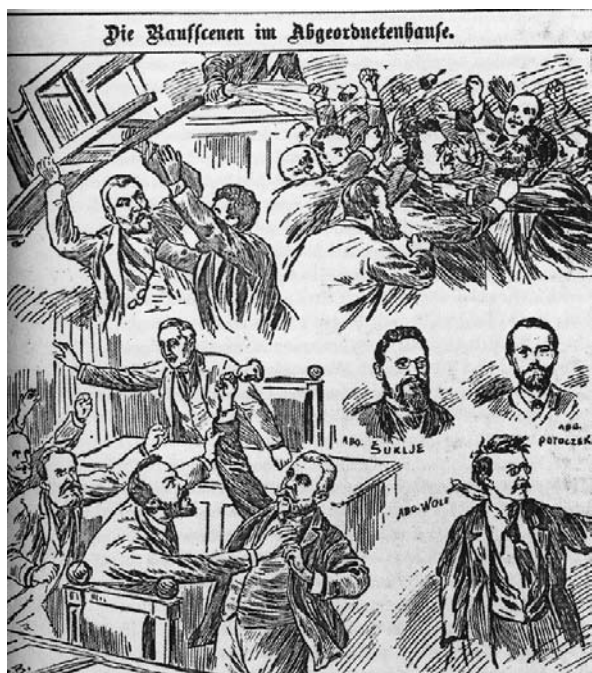
V nastopih mnogih poslancev (vseh političnih usmeritev) je bilo velikokrat zaznati nekaj tiste politične samozavesti, ki jo tako rad vzbuja alkohol. Poslanski govori so bili vse prevečkrat podobni tistemu, kar je Ivan Robida označil za »pijanski govor«: »Če pa pazimo na vsebino govornice, ne uide nam, da so misli navadno jako plitve, da so trditve /.../ navadno jako slabo dokazane, da se pivec pogosto oddaljuje od predmeta, o katerem je hotel govoriti, da pričinja s sofizmi, pozneje s čudnimi trditvami, katere pogosto privajajo omizje do diferenc in preprirov, ali pa se porazgube v vinski veselosti. Čim več kdo pije, tem težje mu je zbirati misli v eni smeri; sčasoma mu je tudi težko slediti količkaj bolj zamotanim obravnavanjem – to ga hitro utruji, in nemoč intenzivnejšega mišljenja je očitna. Nerazsodnost sili ob vsaki čaši na dan; najbolj pa se kaže v pretiravanju, v zavijanju in smešni bahatosti. Pivec postane samozavesten, blebeče na dolgo in široko o svoji imenitni osebi, razlaga nevažno važnost kakega malenkostnega dogodka, pripoveduje v desetič isto stvar in hvalisa samega sebe ali svoje odnošaje ... Govornica postane sčasoma težka; pijanec ne najde več potrebnih besed in izrazov, ljubi splošne puhlice, izreke in prislovice iz vsakdanjega življenja, pri katerih izgovarjanju ni treba nikakega duševnega dela. Pozneje odreče tudi jezik in se počne zapletati, da ni več mogoče povedanega razumeti.«²⁵

Obstrukcijskih ekscesov, ki so od konca 19. stoletja pogosto pretresali državni zbor, si brez alkohola ne moremo zamisliti. Nič čudnega, če je na višku hrupne obstrukcije nemških strank zoper Badenijeve jezikovne naredbe novembra 1897 dopisnika Slovenskega naroda parlament spominjal na zakotno kmečko beznico: »Človeku, čitajočemu poročila, se zdi, kakor da čita popis pretepa in

²³ Henrik Tuma, *Iz mojega življenja*, Ljubljana 1937, str. 146.

²⁴ Šuklje, *Iz mojih spominov*, I., str. 164–165.

²⁵ Ivan Robida, *Alkoholizem*, v: LZ 1901, str. 339–340.

Tudi obstrukcijo, vrhunec (zlo)rabe parlamentarne svobode, je precejkrat pogajal kralj alkohol.

vandalskega ravnanja kmetijskih fantalinov v kaki gorjanski beznici. Po zraku leteči stoli, prevrnjene mize, na tleh ležeče skupine hropečih, kolnečih, lase in brado si ruvajočih ljudij, zverinsko rujovenje, padanje pestij po glavah, krvaveči obrazi in – bliskajoč nož... moj Bog, zdi se nam, da vidimo v duhu pred seboj Gorjance, ki si s tem načinom vedre svoje od žganja pijane glave. In vendar, ti gnusni razsajači in pretepači, ti junaki z nožem v pesteh niso pijani kmetje, ta prostor ni gorjanska smrdljiva beznica /.../ ti pretepači so 'cvet naroda', zastopniki avstrijskih volilcev, najuglednejši, najupljivnejši in najizomikanejši možje, elita cislatvanske inteligencije /.../ prostor pa prekrasni grški hram parlamenta!²⁶

Takšni prizori so se v državnem zboru občasno ponavljali vse do leta 1914, alkohol pa je bil seveda prisoten ves čas. Toda resnici na ljubo je vendarle treba povedati, da zakleti abstinenti, kakršnen je npr. bil Mihael Hermann, niso bili prav nič boljši politiki od tistih, ki so bili ves čas nekoliko »ajhani«.

Literatura in viri

Janez Cvirn, *Deželnozborske volitve na Štajerskem 1861*, Zgodovinski časopis, letnik 48, 1994, št. 3.

²⁶ Slovenski narod, 25. 11. 1897.

Janez Cvirn, *Volilne mahinacije ob severni meji pred prvo svetovno vojno*, v: ČZN n. v., 1993/1.

Ernst Hanisch, Peter Urbanitsch, *Die Prägung der politischen Öffentlichkeit durch die politischen Strömungen*, v: Die Habsburgermonarchie, VIII/1, Wien 2006.

Jaroslav Hašek, *Politična in socialna zgodovina stranke zmernega napredka v mejah zakona*, Maribor 1987.

Fran Ilešič, *Korespondenca dr. Josipa Muršca*, v: Zbornik znanstvenih in poučnih spisov, VII., Slovenska matica, Ljubljana 1905.

Gustav Kokoschinegg, *Erinnerungen aus meinem Leben*, Graz 1914.

Josip Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, Ljubljana 1928–1938.

Ivan Robida, *Alkoholizem*, v: LZ 1901.

Slovenski gospodar, 30. 6. 1870.

Slovenski narod, 25. 11. 1897.

Gorazd Stariha, *Nekaj štorij iz črne galerije sumljivih*, v: Zgodovina za vse, III., 1996, št. 1.

Gorazd Stariha, *Odnos javnosti na Slovenskem do nekaterih ključnih problemov v času neoabsolutizma*, mag. delo, Ljubljana 1998.

Fran Šuklje, *Iz mojih spominov*, I., II., Ljubljana 1988, 1995.

Janez Trdina, *Podobe prednikov*, 3. knjiga, Trezne vinske in praznoverne, Ljubljana 1987.

Henrik Tuma, *Iz mojega življenja*, Ljubljana 1937.

Josip Vošnjak, *Spomini*, Ljubljana 1982.

Zgodnja Danica, 23. 7. 1869.

Zlata doba, 1913.

Zusammenfassung

ALKOHOL IM WIENER REICHSRAT

In den jährlichen Budgetdebatten im Reichsrat war Alkohol ein zentrales Thema, an dem sich die Leidenschaften entzündeten. Die Diskussionen über die Höhe der Steuern auf Bier, Wein und Branntwein waren meist sehr „heiß“, denn die unterschiedlichen Interessen des Staates, der Produzenten und der zahlreichen Konsumenten konnten nur schwer unter einen Hut gebracht werden. Alkohol war im Reichsrat aber auch auf

andere Arten präsent. Das österreichische Parlament verfügte – neben allem anderen – über ein ausgezeichnetes Restaurant, das den gewählten Volksvertretern überdurchschnittliche Leistungen zu maßvollen Preisen bot. In der Umgebung des Parlamentes befand sich außerdem eine ganze Reihe von hervorragenden Cafes und Gasthäusern. Wenn man dem Marburger Abgeordneten Gustav Kokoschinegg glaubt, war das Parlamentsrestaurant die ganze Zeit voll, während der große Plenarsaal für gewöhnlich verwaist war. Die angesehenen Volksvertreter vertrieben sich die Zeit am liebsten mit Kartenspielen und benetzen nebenbei auch fleißig ihre Lippen. Bei Abendsitzungen des Reichsrats nahmen sie unter dem Einfluss von Hochprozentigem selbstbewusst Themen in Angriff, von denen sie eigentlich keine Ahnung hatten.

Trunkenbolde fand man nicht nur unter den alldeutschen Abgeordneten. Auch die roten Wangen des erfolgreichsten zisleithanischen Ministerpräsidenten, Graf Taaffe, legten beredtes Zeugnis davon ab, dass der Mann ein Freund des edlen Tropfens war. Die politischen Gegner bezeichneten die alldeutschen Abgeordneten nicht ohne Grund als „alkoholisierte Urteutonen“. Aber auch unter den slowenischen Abgeordneten gab es etliche Freunde des Alkoholrausches, die mehr Zeit in den umliegenden Gasthäusern verbrachten als im Parlament.

In den Auftritten vieler Abgeordneter bemerkte man häufig etwas von jenem politischen Selbstbewusstsein, das – wie es Jaroslav Hašek formulierte – vom Alkohol hervorgerufen wird. Die Reden der Abgeordneten glichen allzu oft dem, was Ivan Robida als „Trinkerrede“ bezeichnet hat. Natürlich sind auch die Obstruktionsexzesse, die seit dem Ende des 19. Jahrhunderts häufig den Reichsrat erschütterten, nicht ohne Alkohol denkbar. Es erstaunt nicht, dass das Parlament am Höhepunkt der Obstruktion der deutschen Parteien gegen die Badenischen Sprachverordnungen im November 1897 den Korrespondenten der Zeitung Slovenski narod an eine gottverlassene bäuerliche Spelunke erinnerte.

Schlagwörter: Habsburgermonarchie, Zisleithanien, Reichsrat, Abgeordnete, Obstruktion, Alkohol, Alltagsleben